

2008 Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı: 23, s.1-13

**ÇOCUK YUVASI VE AİLESİYLE YAŞAYAN ÇOCUKLARIN AHLAKİ VE
SOSYAL KURAL ANLAYIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMALI OLARAK
İNCELENMESİ**

Nadir ÇELİKÖZ¹
Zarife SEÇER²
Şaban ÇETİN³
H. Şenay Demir ŞEN⁴

ÖZET

Bu araştırmada, çocuk yuvası ve ailesi ile yaşayan çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları karşılaştırılmaktadır. Araştırma, çocuk yuvasında yaşayan (4-5 yaş) 30 çocuk ve ailesi ile yaşayan 60 çocukla yürütülmüştür. Çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili; ciddiyet, otorite veya kural yokluğu, genellenebilirlik ve ceza isteğini değerlendirmek için Smetana (1981) tarafından geliştirilen ve 10 resimden oluşan ölçme aracı kullanılmıştır. Araştırmaya katılan çocuklardan elde edilen veriler SPSS paket programında Mann Whitney-U Testi kullanılarak istatistiksel olarak çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda ailesi ile yaşayan çocukların ahlaki ve sosyal kurallara çocuk yuvasında kalan akranlarına göre daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki Kurallar, Sosyal Kurallar, Çocuk Yuvası.

**AN STUDY ON MORAL AND SOCIAL RULE PERCEPTIONS OF CHILDREN
LIVING WITH FAMILY AND ORPHANAGE**

ABSTRACT

In this study, the perceptions of moral and social rules of children, aged between 4 and 5, were compared. Thirty of them were staying in a dormitory and the rest, 60 children, were living with their family. Ten pictures developed by Smetana (1981) were shown to the children to examine their seriousness, rule contingency, authority and punishment desire related with the moral and social rules. The data obtained from the children were evaluated in SPSS program through Mann Whitney-U test. It was found that the children living in a family environment took the conceptions of moral and social rules more seriously.

Key Words: Moral Rules, Social Rules, Orphanage.

1. GİRİŞ

Piaget (Arı, 2003: 97; Mehmedoğlu, 2003: 353; Nobes ve Pawson, 2003: 77) çocukların kural anlayışlarını onların oyunlarını gözleyerek araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre

¹ Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kampüs-Selçuklu/Konya, 42080, ncelikoz@gmail.com

² Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Bölümü, Kampüs-Selçuklu/Konya, 42080, zsecer@selcuk.edu.tr

³ Gazi Üniversitesi, Endüstriyel Sanatlar Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Gölbaşı/Ankara, 06830, scetin@gazi.edu.tr

⁴ Gazi Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Teknikokullar/Ankara, 06500, senay@gazi.edu.tr

çocukların, oyun kurallarının yetişkinler ya da Tanrı tarafından konulduğunu ve bu kuralları değiştirmeye çalışmanın yanlış olacağına inandıklarını öne sürmüştür. Ayrıca yaptığı çalışmada Piaget çocukların sosyal kuralları (örneğin, sınıfta konuşma yasağı) ahlaki kurallardan (örneğin, çalma, vurma yasağı) ayırt edemediği sonucuna da ulaşmıştır.

Oysaki son yıllarda konuyla ilgili yapılan çalışmalarda, çocukların otorite ve kural anlayışlarının Piaget'in inandığından daha karmaşık olduğu vurgulanmaktadır. Sosyal alan yaklaşımçılarına göre (Nucci ve Turiel, 1978: 404; Smetana, 1981: 1333; Weston ve Turiel, 1980: 417; Smetana ve Braeges, 1990: 329; Nucci, 2001: 6-19), üç yaşından itibaren çocuklar kurallarla ilgili farklı bir bakış açısına sahiptir ve ahlaki ve sosyal kuralları birbirinden ayırt edebilir. Bu yaş grubu çocuklar ahlaki kuralları, sosyal kurallara göre daha katı, daha değişmez, daha evrensel olarak algılar ve bu kurallara uygun hareket tarzları benimser. Sosyal alan yaklaşımçıları, erken çocukluk dönemindeki çocukların kendilerine ve diğerlerine zarar verme üzerine odaklanan ahlaksallık anlayışına sahip olduğunu ve bu çocukların kendi güvenliği ve diğerlerini incitme ve vurmanın yanlış olduğu anlayışı ile yakından ilgili olduklarını ileri sürmektedir. Bu araştırmacılara göre üç yaşındaki çocuklar vurma ile ilgili bir kural olmasa bile birine vurmaya yanlış olarak değerlendirir ve "birine vurursan o incinir ve ağlamaya başlar" anlayışına sahiptir.

Uzmanlara göre (Smetana, 2006: 121) ahlaki kurallar haklar, adalet ve refah meseleleri ile ilgili olan kurallardır. Diğerlerini hem fiziksel hem de psikolojik zarar ve kayıplardan koruma ile alakalıdır. Evrensel, zorunlu, kişisel olmayan ve değişmezdir. Sosyal kurallar ise farklı sosyal ortamlarda sosyal etkileşimi düzenleyen dışsal olarak ileri sürülen kurallardır. Keyfidir, değiştirilebilir ve içeriğe bağlıdır. Sosyal ve ahlaki kurallar birbiriyle karşılaştırıldığında; sosyal kuralların daha çok özel bir yerleşim alanıyla ilgili olduğu ve keyfi gelenekleri içerdiği söylenebilir. Bu kuralların ihlal edilmesinin yanlışlığı, daha çok ilgili yerleşim alanı içerisinde ihlalin oluşup oluşmadığına bağlıdır.

Araştırmalar (Tisak ve Turiel, 1984: 1030; Siegal ve Storey, 1985: 1001; Smetana, 1985: 18; Catron ve Masters, 1993: 1815) çocukların sosyal kuralların değişebileceğine inandıklarını ve bu kuralların geçerli olduğu alan dışında çiğnenmesinin çocuklar tarafından yanlış değil, yaramazlık olarak algılandığını ve ahlaki kuralların ise sosyal kurallar gibi keyfilik özelliği taşımadığı, bu yüzden bu kuralları çiğnemenin bir kuralın veya otoritenin var olup olmasına bakılmaksızın yanlış olduğu anlayışına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle çocuklar ahlaki kuralları sosyal kurallara göre daha önemli, değişmez ve genellenebilir olarak algılamaktadır. Smetana (1981: 1333-1336) okulöncesi ortamda oluşan ahlaki ve sosyal suçlarla ilgili çocukların düşüncelerini incelediği çalışmasında bu çocukların ahlaki kuralları sosyal kurallara göre genellenebilir, daha ciddi ve daha fazla cezaya layık olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Yapılan bazı araştırmalarda (Siegal ve Storey, 1985: 1007) ise çocukların ahlaki kurallara verdikleri önemin, kuralın çeşidine göre farklılaştığı bulunmuştur. Örneğin, çocuklar başkalarını incitme davranışını, oyuncağını paylaşmama ve yardıma ihtiyacı olana yardım etmeme davranışına göre daha ciddi olarak algılamaktadır.

Çocuğun toplumsal kurallara uygun davranış göstermesi doğuştan gelen bir yetenek değildir. Aydın'a (2000: 55) göre çocukların ahlaki standartları, sosyal etkileşimlere bağlı olarak değişmekte ve gelişmektedir. Çocuk toplumsal kurallara uygun hareket etmeyi gelişimi esnasında sosyalleşirken öğrenmektedir (Kuşin, 1999: 35). Sosyalleşme süreci içinde bir takım sosyal kurallarla yüz yüze kalan çocuk, etrafındakilerin sosyal kurallara

uyuma beklentilerini ve toplumsal kuralları süreç içerisinde öğrenmeye başlamaktadır (Akman, 1994: 14). Yapılan bazı çalışmalarda (Smetana et al.,1993: 202) çocukların ahlaki yargılarının suç işleme veya suç işleyenleri gözleme gibi deneyimlerinden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Çocuklar gördükleri hak ihlallerinden ya da zarar deneyimlerinden kendilerine yönelik ahlak kanunlarını çıkarırken, buldukları ortamlardaki sosyal sistemlerin kuralları ve uygulamalarından elde ettikleri deneyimlerle de sosyal kural anlayışlarını oluşturmaktadır. Bu nedenle, çocukların gelecekteki yaşamlarının içinde yaşadığı toplumla etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıktığı ve çocuğu şekillendirdiği söylenebilir (Çukur, 1994: 1).

Çocukların sosyal ve ahlak gelişiminde aile ve akranlar iki önemli sosyalleşme aracıdır (Smetana, 1999: 311). Doğumdan itibaren çocuk, etrafını saran fiziksel ve sosyal çevreye uyum sağlarken, en büyük desteği anne ve babasından alır (Özeri, 1994: 2). Evde, okulda çocuğun diğerleri ile kurduğu günlük etkileşimin önemiyle ilgili yapılan çalışmalarda sosyal alan yaklaşımı kavramı kullanılmaktadır (Nucci ve Nucci, 1982: 1337-1342; Smetana, 1984: 1767-1776). Sosyal alan yaklaşımına göre, çocukların aileleri ile etkileşimi çocuğun ahlaki bilgisinin oluşmasında kullanılacak sosyal deneyimlerinin bir yönüdür. Ahlaksallık karşılıklı sosyal etkileşimden oluşmasına rağmen, ailelerin çocukları ile etkileşiminin hem duygusal hem de bilişsel elementleri çocukların ahlak gelişimlerine katkı sağlayabilmektedir. Diğer bir deyişle aileler, çocuklarının ahlak gelişimlerine onların davranışları ile ilgili daha fazla düşünmelerini sağlayarak katkıda bulunabilir (Smetana, 1999: 311). Diğer yandan yapılan çalışmalarda çocukların sosyal gelişiminde ailenin ve akranların katkılarının farklılaştığı görülmektedir. Anneler sosyal kuralları daha sık tartışırken, kardeşlerin ahlaki kurallar üzerine odaklandığı tespit edilmiştir (Piotrowski, 1997: 571).

Kısacası, çocuk başkalarına karşı nasıl davranacağını aile içindeki bireyleri gözleyerek öğrenmektedir. Bu yüzden anne baba başta olmak üzere ailedeki tüm bireylerin çocuğun toplumsallaşmasında etkiye sahip olduğu söylenebilir. Staub (1975'den aktaran: Windmiller, 1995: 229)'a göre bir çocuğun olumlu toplumsal davranışının en önemli habercisinin ana, baba ve çocuk arasındaki sıcak, koruyucu ve sevgi dolu bir ilişkinin varlığı olduğu öne sürülmektedir. Çocuğun ahlaki ve sosyal kural bilgisi üzerinde önemli etkiye sahip olan aile, değişik nedenlerden dolayı görevini yerine getirememektedir. Bu nedenle çocuklar, bakım ve eğitim noktasında korunmaya muhtaç konuma düşmektedir. Aile ortamında yetişme şansını kaybeden çocukların yuva ve yetiştirme yurdunda büyümesi, aile ortamının yerini tutmamaktadır (Bedir, 1998: 57). Konu ile ilgili yapılan bir araştırmadan elde edilen sonuca göre (Washington, 1989: 6) kurum yaşamı, çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle bu araştırmada ailesiyle yaşayan çocuklarla, çocuk yuvasında yaşayan çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları incelenerek, benzerlikler ve farklılıklar betimlenmekte, bu doğrultuda öneriler getirilmektedir.

1.1. Problem Cümlesi

Bu araştırmada yaş ve cinsiyet değişkeni açısından çocuk yuvasında kalan çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları ailesi yanında kalan çocuklara göre farklılaşmakta mıdır? Sorusuna yanıt aranmıştır.

1.2. Alt Problemler

1-Çocuk yuvasında kalan çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışı puan ortalamaları ailesi yanında kalan çocuklara göre farklılaşmakta mıdır?

2-Yaş değişkeni açısından çocuk yuvasında kalan çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışı puan ortalamaları ailesi yanında kalan çocuklara göre farklılaşmakta mıdır?

3-Cinsiyet değişkeni açısından çocuk yuvasında kalan çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışı puan ortalamaları ailesi yanında kalan çocuklara göre farklılaşmakta mıdır?

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması genel hatlarıyla açıklanmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubu olarak, Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Selçuklu Bağımsız Anaokuluna yeni kayıt olan 4-5 yaş grubundan 60 çocuk ve Konya Çocuk Yuvasında kalan ölçeği cevaplayabilecek bilişsel olgunluk düzeyine sahip 30 çocuk olmak üzere toplam 90 çocuk alınmıştır. Ailesi ile yaşayan çocukların seçiminde, okul yöneticisi ve öğretmenle görüşülerek anne babası birlikte yaşayıp yaşamadıklarına dikkat edilmiştir. Diğer yandan çocuk yuvasında kalan 4-5 yaş grubu çocuklarının tamamı araştırmaya dâhil edilmemiştir. Çünkü bu yaş grubu bazı çocuklar özellikle bilişsel yönden sunulan ölçeği tam olarak anlayamamışlardır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışlarını belirlemek için kullanılan resimler Smetana (1981:1333-1336) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmada ahlaki kurallarla ilgili 5 resim ve sosyal kurallarla ilgili 5 resim olmak üzere toplam 10 resim kullanılmıştır.

Ahlaki kurallarla ilgili resimler;

Resim 1. Bir çocuk diğerine vuruyor,

Resim 2. Bir çocuk oyuncacı paylaşmak istemiyor,

Resim 3. Bir çocuk diğer çocuğu itiyor,

Resim 4. Bir çocuk diğerine su atıyor,

Resim 5. Bir çocuk diğer çocuğun elmasını zorla alıyor.

Sosyal kurallarla ilgili resimler;

Resim 1. Bir çocuk gösteri ve anlatıma katılmıyor,

Resim 2. Bir çocuk hikâye saatinde istenilen yere oturmuyor,

Resim 3. Bir çocuk elma kabuklarını çöpe değil yere atıyor,

Resim 4. Bir çocuk doğru yere oyuncacı koymuyor,

Resim 5. Bir çocuk paltosunu askıya değil yere atıyor.

Bu ölçeğin geçerlik çalışmasında kapsam geçerliliğine ve görünüş geçerliliğine bakılmıştır. Kapsam geçerliliğinde, ölçekte yer alan resimler ve resimlerle ilgili sorulan soruların sayı ve nitelikçe yeterli olup olmadığı ve görünüş geçerliliğinde de çizimlerin verilmek istenen

olayı yansıtmayı yansıtmadığı uzman görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Ölçek öncelikle Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma ve Özel Eğitim alanında doktorasını tamamlamış olan üç uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlar tarafından on resim, anlatılan olayı yansıtmayı yansıtmama, sayıca yeterli olup olmama, ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili olup olmama açısından her resimden sonra sorulan beş soruda nitelik açısından değerlendirilmiştir. Ölçeğin uzmanlar tarafından değerlendirilmesi aşamasında araştırmacılar tarafından hazırlanan uygun buluyorum ve uygun bulmuyorum şeklinde iki cevap seçeneği olan sorulardan oluşan uzman değerlendirme formundan yararlanılmıştır. Uzman görüşleri sonrası sosyal kurallarla ilgili olan “bir çocuk yemekten önce dua etmiyor” olayını yansıtan resim Türk kültüründe genelde yemekten sonra dua edilmesi neden gösterilerek çıkarılması istenmiştir. Bu resmin yerine “bir çocuk elmayı yedikten sonra kabuklarını yere atıyor” olayını yansıtan bir resim yapılarak yeniden uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanların değerlendirmeleri arasında tutarlılık olduğu görülmüştür. Uzman değerlendirmeleri arasındaki tutarlılık ölçeğin geçerliliği olarak kabul edilmiştir. Uzman görüşü alındıktan sonra ölçek 10 çocuğa 10 gün arayla uygulanmış ve iki uygulamadan elde edilen puanlar arasındaki korelasyona bakılmıştır. Ölçeğin 10 gün arayla uygulanmasının sebebi ise deneklere ait nedenlerden dolayı (hastalık, okula devam etmeme vs.) denek kaybı endişesi ve bu dönemdeki çocukların bilişsel özelliklerinden dolayı ölçeğe verdikleri ilk cevapları hatırlayamayacakları düşüncesidir. Ölçeğin aralıklı iki uygulamasından elde edilen puanlar arasında $r = .78$ 'lik bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu korelasyon ölçeğin güvenilirlik katsayısı olarak belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuçlar ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği için bir kanıt olarak değerlendirilmiştir (Seçer, Sarı ve Olcay, 2006: 543).

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama sürecinde ailesi ile yaşayanlarla 15-20 dakika, çocuk yuvasında yaşayanlarla 25-30 dakika bireysel görüşme yapılmıştır. Resimlerde gösterilen olayın ciddiyet derecesini belirlemek için 4 adet yüz ifadesi kullanılmıştır. Dört yüz ifadesi abartılı bir şekilde tanımlanmıştır. Yüz ifadeleri ile ilgili çocuklara bilgi verildikten sonra daha önceden hazırlanan resimler gösterilmiştir. Her resimden sonra çocuklara dört soru sorulmuştur. Soru 1'den sonra çocuklara yüz ifadeleri gösterilmiş ve cevabı yüz ifadelerini seçerek vermesi sağlanmıştır. Diğer soruların cevabını ise sözlü olarak vermesi sağlanmıştır.

Sorulan sorular şunlardır:

Soru 1- Sence bu olay doğru mu yanlış mı? Eğer yanlışsa ne kadar yanlış?

Soru 2- Resimdeki çocuğun yaptığını öğretmeni görmese veya bu olayla ilgili daha önceden koyulmuş bir kural olmasa çocuğun bu davranışı doğru mu yanlış mı?,

Soru 3- Resimdeki bu çocuk başka okulda ya da evde böyle davranırsa sence doğru mu yanlış mı?

Soru 4- Öğretmeni bu çocuğa davranışından dolayı ceza versin mi? Eğer evetse ne kadar ceza versin? Az mı çok mu?

Soru 1'de çocukların ciddiyet algısı,

Soru 2'de otorite veya kural yokluğu algısı,

Soru 3'de genelleme algısı,

Soru 4'de ceza tutumu ölçülmektedir.

2.5. Verilerin Analizi

Çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışlarının ciddiyet boyutunu ölçmek için her deneğe, önünde kendine gösterilen resimlerdeki olaylar hakkındaki kararını bildirebileceği dört farklı yüz ifadesi sunulmuş ve verdiği cevaplar puanlandırılmıştır.

1. yüz ifadesi; mutlu yüz ifadesi (onaylayan): 1 puan,
2. yüz ifadesi; biraz kızgın (onaylamayan): 2 puan,
3. yüz ifadesi; çok kızgın (hiç onaylamayan, bu çok kötü bir şey): 3 puan,
4. yüz ifadesi; çok çok kızgın (kesinlikle onaylamayan, reddeden): 4 puan.

Çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışı ile ilgili tutumlarının otorite veya kural yokluğu durumunda ve farklı ortamlarda nasıl olduğunu belirlemek amacıyla farklı ortamlarda olayın uygulanabilirliği ile çocuğun anlayışını ölçmek için “Bu davranışı öğretmen görmese veya böyle bir kural olmasa resimdeki davranışın “doğru olup olmadığı” “yapılıp yapılmayacağı” sorulmuştur. “Doğru” veya “yapılabilir” cevabı “0”, “yanlış” ya da “yapılamaz” cevabı ise “1” puan olarak puanlanmıştır.

Ahlaki ve sosyal kuralların çiğnenmesi durumunda çocuğun ceza ile ilgili anlayışının belirlenmesi amacıyla; “resimdeki davranışı yapan çocuğun yaptığı yanlıştan dolayı öğretmenin ona ceza verip vermemesi gerektiği” sorulmuştur. “ceza verilmesin” cevabı “0” puan, “ceza verilsin ama az” cevabı 1 puan, “çok ceza verilsin” cevabı 2 puan ile puanlanmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında Mann Whitney-U Testi kullanılarak çözümlenmiş ve anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular ve yorumlar, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda aşağıda verilmiştir.

Araştırmanın birinci alt problemine dayalı olarak elde edilen istatistiksel veriler çizelge 1’de verilmiştir. Çizelge 1’de verilen değerler incelendiğinde, ailesiyle birlikte yaşayan çocukların, çocuk yuvasında kalan çocuklara göre ahlaki ve sosyal kuralları daha ciddi olarak algıladıkları ve ailesiyle yaşayan çocukların otorite yokluğunda ve farklı bir ortamda da ahlaki kurallara önem verdikleri söylenebilir.

Çizelge 1. Çocuk Yuvasında ve Ailesi Yanında Kalan Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Anlayışı Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Kriterleri	Yaşanılan Ortam	n	\bar{X}	ss	Z	P
Ahlak-Ciddiyet	Kurum	30	2.58	0.82	3.55	0.001**
	Aile	60	3.40	0.46		
Ahlak-Otorite veya Kural Yokluğu	Kurum	30	0.78	0.31	2.43	0.011*
	Aile	60	0.95	0.12		
Ahlak-Genelleme	Kurum	30	0.79	0.29	3.18	0.001**
	Aile	60	0.96	0.11		
Ahlak-Ceza	Kurum	30	1.50	0.58	1.38	0.165
	Aile	60	1.80	0.41		

Çizelge 1'in Devamı

Sosyal-Ciddiyet	Kurum	30	2.52	0.89	2.12	0.032*
	Aile	60	3.07	0.68		
Sosyal-Otorite veya Kural Yokluğu	Kurum	30	0.79	0.30	1.60	0.100
	Aile	60	0.91	0.19		
Sosyal-Genelleme	Kurum	30	0.83	0.30	0.67	0.494
	Aile	60	0.92	0.15		
Sosyal-Ceza	Kurum	30	1.64	0.53	1.00	0.317
	Aile	60	1.69	0.75		

*p<.05, ** p<.01

Araştırmanın ikinci alt problemine dayalı olarak elde edilen istatistiksel veriler çizelge 2, çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 2. Çocuk Yuvasında ve Ailesi Yanında Kalan 4 Yaş Çocuklarının Ahlaki ve Sosyal Kural Anlayışı Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Kriterleri	Yaşanılan Ortam	n	\bar{X}	s	Z	P
Ahlak Ciddiyet	Kurum	8	2.45	0.35	2.92	0.001**
	Aile	35	3.32	0.45		
Ahlak Otorite veya Kural Yokluğu	Kurum	8	0.85	0.19	1.73	0.082
	Aile	35	0.96	0.12		
Ahlak Genelleme	Kurum	8	0.80	0.00	3.39	0.001**
	Aile	34	0.96	0.11		
Ahlak Ceza	Kurum	8	1.40	0.84	0.65	0.518
	Aile	35	1.83	0.48		
Sosyal Ciddiyet	Kurum	8	2.65	0.55	1.23	0.212
	Aile	35	2.94	0.72		
Sosyal Otorite veya Kural Yokluğu	Kurum	8	0.85	0.30	0.18	0.851
	Aile	35	0.94	0.15		
Sosyal Genelleme	Kurum	8	0.85	0.30	0.08	0.933
	Aile	35	0.91	0.17		
Sosyal Ceza	Kurum	8	1.80	0.40	1.40	0.167
	Aile	35	1.46	0.51		

**p<.01

Çizelge 2'nin sayısal değerleri incelendiğinde ailesi yanında kalan ve çocuk yuvasında kalan 4 yaş grubundaki çocukların ahlaki kural anlayışı puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Aile yanında kalan 4 yaş grubundaki çocuklar çocuk yuvasında kalanlara göre ahlaki kuralları daha ciddi buldukları ve genelledikleri söylenebilir. Diğer yandan ailesi yanında kalan 4 yaş grubundaki çocuklar ile çocuk yuvasında kalan aynı yaş grubu çocukların sosyal kural anlayışları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı gözlenmektedir.

Çizelge 3. Çocuk Yuvasında ve Ailesi Yanında Kalan 5 Yaş Çocuklarının Ahlaki ve Sosyal Kural Anlayışı Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Kriterleri	Yaşanılan Ortam	n	\bar{X}	ss	Z	P
Ahlak Ciddiyet	Kurum	22	2.63	0.95	2.65	0.001**
	Aile	25	3.51	0.45		
Ahlak Otorite veya Kural Yokluğu	Kurum	22	0.75	0.34	1.47	0.132
	Aile	25	0.93	0.12		
Ahlak Genelleme	Kurum	22	0.21	0.35	1.58	0.115
	Aile	25	0.96	0.10		
Ahlak Ceza	Kurum	22	1.54	0.49	1.14	0.256
	Aile	25	1.76	0.30		
Sosyal Ciddiyet	Kurum	22	2.47	1.00	2.07	0.039*
	Aile	25	3.25	0.60		
Sosyal Otorite veya Kural Yokluğu	Kurum	22	0.77	0.32	1.25	0.204
	Aile	25	0.88	0.24		
Sosyal Genelleme	Kurum	22	0.82	0.31	1.00	0.316
	Aile	25	0.94	0.12		
Sosyal Ceza	Kurum	22	1.58	0.58	0.19	0.848
	Aile	25	2.00	0.92		

*p<.05, ** p<.01

Çizelge 3'ün sayısal verileri incelendiğinde ailesi yanında kalan 5 yaş grubundaki çocukların çocuk yuvasında kalan 5 yaş grubundaki çocuklara göre ahlaki ve sosyal kural anlayışı puanları arasında fark olduğu görülmektedir. Bu değerlere göre ailesi yanında yaşayan çocukların kurallara önem verdikleri ileri sürülebilir.

Araştırmanın üçüncü alt problemine dayalı olarak elde edilen istatistiksel veriler çizelge 4 ve çizelge 5'de verilmiştir.

Çizelge 4'den elde edilen sayısal veriler incelendiğinde ailesi yanında kalan ve çocuk yuvasında kalan erkek çocukların ahlaki kural anlayışı, ciddiyet ve genelleme alt boyutunda ailesi yanında kalan erkek çocukların lehine olan anlamlı bir farklılığa rastlanırken diğer boyutlarda ise iki grup arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Diğer bir deyişle ailesi ile yaşayan erkek çocukların ahlaki kuralları önemstedikleri ve farklı ortamlarda da bu kurallara uygun davranmak gerektiğini düşündükleri öne sürülebilir.

Çizelge 4. Çocuk Yuvası ve Ailesi Yanında Kalan Erkek Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Anlayışı Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Kriterleri	Yaşanılan Ortam	n	\bar{X}	ss	Z	P
Ahlak Ciddiyet	Kurum	14	2.57	0.65	2.81	0.001**
	Aile	31	3.41	0.54		
Ahlak Otorite veya Kural Yokluğu	Kurum	14	0.83	0.24	1.74	0.083
	Aile	31	0.97	0.09		

Çizelge 4'in Devamı

Ahlak Genelleme	Kurum	14	0.86	0.22	2.10	0.032*
	Aile	31	0.97	0.10		
Ahlak Ceza	Kurum	14	1.74	0.44	0.27	0.788
	Aile	31	1.88	0.49		
Sosyal Ciddiyet	Kurum	14	2.65	0.86	1.34	0.173
	Aile	31	3.13	0.71		
Sosyal Otorite veya Kural Yokluğu	Kurum	14	0.83	0.24	1.86	0.064
	Aile	31	0.96	0.13		
Sosyal Genelleme	Kurum	14	0.86	0.25	1.00	0.310
	Aile	31	0.97	0.09		
Sosyal Ceza	Kurum	14	1.94	0.15	1.20	0.229
	Aile	31	2.00	0.83		

*p<.05, ** p<.01

Çizelge 5. Çocuk Yuvasında ve Ailesi Yanında Kalan Kız Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Anlayışı Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Kriterleri	Yaşanılan Ortam	n	\bar{X}	ss	Z	P
Ahlak Ciddiyet	Kurum	16	2.60	1.00	1.97	0.042*
	Aile	29	3.37	0.35		
Ahlak Otorite veya Kural Yokluğu	Kurum	16	0.73	0.36	1.67	0.090
	Aile	29	0.93	0.15		
Ahlak Genelleme	Kurum	16	0.73	0.35	2.36	0.014*
	Aile	29	0.95	0.11		
Ahlak Ceza	Kurum	16	1.30	0.63	1.72	0.084
	Aile	29	1.72	0.29		
Sosyal Ciddiyet	Kurum	16	2.40	0.95	1.68	0.091
	Aile	29	3.00	0.65		
Sosyal Otorite veya Kural Yokluğu	Kurum	16	0.68	0.36	2.18	0.023*
	Aile	29	0.90	0.18		
Sosyal Genelleme	Kurum	16	0.80	0.35	0.00	0.900
	Aile	29	0.87	0.18		
Sosyal Ceza	Kurum	16	1.37	0.61	0.11	0.916
	Aile	29	1.36	0.48		

*p<.05

Çizelge 5'in değerlerine göre çocuk yuvasında kalan kız çocuklar ile ailesi yanında kalan kız çocukların ahlaki kural anlayışı ciddiyet ve genelleme alt boyutunda ve sosyal kural anlayışı otorite veya kural yokluğunda anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre, çocuk yuvasında kalan kız çocukların ahlaki kuralları ailesi yanında kalan akranlarına göre fazla önemsemedikleri ve farklı ortamlarda da bu kurallara uyulması gerektiği ile ilgili anlayışa sahip olmadıkları, sosyal kuralları içselleştirmedikleri ileri sürülebilir.

4. TARTIŞMA VE YORUM

Araştırmadan elde edilen ilk sonuca göre, ailesi yanında kalan çocukların çocuk yuvasında kalan akranlarına göre ahlaki ve sosyal kuralları daha fazla önemsedikleri ve ahlaki kuralları genellenebilir ve otorite veya kuraldan bağımsız olarak gördükleri söylenebilir. Uzmanlara göre (Johnson ve McGillucuddy-Delisi, 1983: 913; Smetana, 1999: 311; Güven, 2005) okulöncesi dönem, çocuklarda değerlere ilişkin bilgilerin temellerinin atıldığı ilk dönemdir. Değerlerle ilgili bilinç, yaşanan çevreden etkilenir ve bireysel anlamda farklılıklar gösterir. Ailesi ile yaşayan çocukların ahlak gelişimleri aile bireyleri tarafından davranışlarının sonuçları hakkında düşünceleri sağlanarak desteklenir. Bu yüzden çocukların kural anlayışlarını gelişimlerinde aile büyük önem taşımaktadır. Diğer bir deyişle sağlıklı aile ortamında yetişen çocukların çocuk yuvasında kalan akranlarına göre toplumsal yaşama ayak uydurmada daha başarılı oldukları yani okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesinde çocuğun aile ortamında yetişmesinin etkili olduğu söylenebilir.

Yaşa göre yapılan karşılaştırmalarda ailesi yanında kalan çocuklar ile çocuk yuvasında kalan çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgileri arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Ailesi ile yaşayan 4 yaş çocuklarının çocuk yuvasında kalan akranlarına göre ahlaki kurallara daha fazla önem yükledikleri ve farklı ortamlarda da bu kurallara uygun davranılması gerektiğini düşündükleri, 5 yaşındakilerin ise hem ahlaki hem de sosyal kurallara uygun davranmaya önem verdikleri söylenebilir. Araştırmacılara göre (Üstün, 1994: 25; Yau ve Smetana, 2003: 647) göre çocukların ahlaki kural anlayışı sosyal kural anlayışından daha erken gelişir ve 4 yaşından itibaren kurallara dıştan gelen bir baskı ile değil, içten gelen bir sınırlama ile uyma yönünde gelişmeye başlar. Bu açıklamalardan yola çıkarak ailenin 4 yaş çocukların gelişmeye başlayan ahlaki kurallarla ilgili anlayışının desteklenmesinde ve bu gelişiminin hızlanmasında ve 5 yaş çocuklarının hem ahlaki hem de sosyal kural anlayışının gelişiminin desteklenmesinde etkili olduğu ileri sürülebilir.

Araştırmadan elde edilen en son bulguda cinsiyet değişkeni ile ilgilidir. Araştırma sonuçlarına göre ailesi yanında yaşayan erkek çocukların çocuk yuvasında yaşayanlara göre ahlaki kuralları çiğnemenin yanlış ve genellenebilir olduğunu düşündükleri söylenebilir. Konunun uzmanlarına (Smetana et al., 1993: 202; Tulviste ve Koor, 2005: 57) göre okulöncesi dönemdeki erkek çocuklar ahlaki kurallara diğer kurallardan daha fazla önem vermektedir. Özellikle çocukların ahlaki yargıları suç işleme veya suç işleyenleri gözleme ve hak ihlalleri deneyimleri sonucu oluşmaktadır. Buna göre erkek çocukların ahlaki kurallarla ilgili bilinç oluşturmalarında aile ortamında yaşanan deneyimlerin payının olduğu öne sürülebilir. Diğer yandan ailesi ile yaşayan kız çocuklar ile çocuk yuvasında yaşayan kız çocukların sosyal kural bilgileri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ailesi ile yaşayan kız çocukların çocuk yuvasında yaşayan kız çocuklara göre sosyal kuralları otorite veya kuraldan bağımsız olarak yorumladıkları yani sosyal kuralları içselleştirdikleri öne sürülebilir. Smetana, Schlagman ve Adams (1993: 202)'a göre çocukların sosyal kural anlayışları içinde buldukları ortamının sosyal kurallarından ve uygulamalarından elde ettikleri deneyimlerle oluşturmaktadır. Buna göre kız çocuklarının ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili duyarlılıklarında aile ortamının etkili olduğu vurgulanabilir. Diğer bir deyişle ailenin; anne-çocuk, baba-çocuk, karı-koca, abla-kardeş, abi-kardeş gibi pek çok ilişki türünün yaşandığı bir ortam olmasının yanında pek çok kural doğrultusunda da işlevini sürdüren bir kurum olduğu söylenebilir. Buna göre çocuğun gün

içinde hem pek çok tür etkileşime girmesi hem de içinde yaşadığı aile ortamının diğer üyelerinin davranışlarını gözleme imkânı bulması söz konusu olabilir. Bütün bu ilişki türleri ve sosyal ortamın özellikleri ailesi ile yaşayan çocukları çocuk yuvasında yaşayan akranlarına göre hem ahlaki hem de sosyal kural anlayışı açısından desteklediği öne sürülebilir. Ayrıca araştırmanın cinsiyet ile ilgili sonuçlarında, ailesi ile yaşayan erkek çocukların çocuk yuvasında yaşayan erkek çocuklarına göre ahlaki kurallarla ilgili anlayışı farklılaşırken kız çocukların ise sosyal kurallarla ilgili anlayışının farklılaştığı görülmektedir. Bu konuda çalışma yapan araştırmacılar göre (Gilligan, 1982'den akt: Karakavak Çırak, 2006: 41; Piotrowski, 1997: 571) erkekler daha fazla hak, adalet gibi ahlaki kavramlara odaklanırken kızlar ise bakım ile ilgilidirler. Özellikle kız çocuklar annelik rolünü oynarken annelerinin yaptığı gibi ahlaki kurallardan daha çok sosyal kuralları tartışmaktadırlar. Bu açıklamadan yola çıkarak aile ortamında yetişen kız çocuklarının anneleri vasıtasıyla sosyal kurallarla ilgili bir bilinç oluşturduğu bu alandaki kurallara yuvada kalan akranlarına göre daha duyarlı oldukları ileri sürülebilir. Nitekim Kınçal'a (1993: 63) göre ailenin sahip olduğu birçok fonksiyonunun içinde en önemlisi eğitici özelliğidir. Bu yüzden aile çocuğun ahlaki karakter yani ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilinçli kılınmasında büyük bir öneme sahiptir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları doğrultusunda, ailesi ile yaşayan çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışlarının çocuk yuvasında yaşayan akranlarına göre daha ileri düzeyde olduğu söylenebilir. Bu temel sonuç doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

- 1- Erken çocukluk döneminde yuvaya yerleştirilen çocukların kurum bakımından olumsuz yönde etkilenmesini en aza indirmek için koruyucu ailelik sisteminin desteklenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.
- 2- Ülkemizde çocuk yuvalarında uygulanmakta olan eğitim programları diğer ülkelerde uygulanan program içerikleri ile karşılaştırılmalı ve çocuğun ahlak ve sosyal gelişimi destekleyecek etkinliklere yer verilmelidir.
- 3- Yuvalarda çalışacak personelin seçiminde gerekli özen gösterilmelidir. Diğer bir deyişle kurumda çalışacak personel sadece yazılı sınav sonucuna göre alınmamalı kişilik testi başta olmak üzere pek çok testten geçirilmelidir.
- 4- Yuvalarda çalışan personelin tam gün olarak hizmet verebilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.
- 5- Yuvada yaşayan çocukların, ailesi yanında yaşayan çocukların gönderildiği okulöncesi eğitim kurumlarına gönderilmesi sağlanmalıdır.

6. KAYNAKLAR

- Akman, B. (1994). *Okul Öncesi Dönemde Ahlak (Moral) Gelişimi*. Okul Öncesi Eğitimcileri İçin El Kitabı, (Editör: Şule Bilir) Ya-Pa Yayınları, İstanbul.
- Arı, R. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*, 1. Baskı, Atlas Kitapevi, Konya.
- Aydın, A. (2000). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, 2. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul.
- Güven, G. (2005). "Okulöncesi Dönemde Değerler ve Aile", [http://www.egitim.milliyet.com.tr (1.9.2005)]

- Bedir, E. (1998). Denizli İli 12-18 Yaş Yetiştirme Yurdu Çocuklarının Fiziksel ve Ruhsal Durumlarının Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı.
- Catron, T. F., Masters, J. C. (1993). "Mothers' and Children's Conceptualizations of Corporal Punishment" *Child Development*, 64, 1815-1828.
- Çukur, A. (1994). Kurum Bakımı Altında Bulunan Okul Öncesi Dönemi Çocukların Bilişsel Gelişim Düzeylerinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Johnson, J. E., McGillicuddy-Delisi, A. (1983). "Family Environment Factors and Children's Knowledge of Rules and Conventions", *Child Development*, 54, 913-926.
- Karakavak Çırak, Gönül (2006). Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri Ve Ahlaki Yargı Yetenekleri İle Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kınçal, R. Y. (1993). "Aile ve Eğitim", *Eğitim Dergisi*, 5, 63-69.
- Kuşin, İ. (1999). *Ruh Sağlığı ve Ahlak Gelişimi*. Marmara Üniversitesi Anaokulu/Anasınıflı Öğretmeni El Kitabı, (Ed: Rengin Zembat) 1. Basım, Ya-pa Yayınları, İstanbul.
- Mehmedoğlu, Y. (2003). *Erken Çocuklukta Din ve Ahlak Gelişimi. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*, (Yayıma Hazırlayan: Müzeyyen Sevinç), Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Nobes, G., Pawson, C. (2003). "Children's understanding of social rules and social status", *Merrill-Palmer Quarterly*, 49: 77-100.
- Nucci, L. P., Turiel, E. (1978). "Social Interactions and the Development of Social Concepts in Preschool Children", *Child Development*, 49, 400-407.
- Nucci, L. P., Nucci, M. S. (1982). "Children's Responses to Moral and Social-Conventional Transgressions in Free-Play Settings", *Child Development*, 53, 1337-1342.
- Nucci, L. P. (2001). *Education in the Moral Domain*. pp.6-19, Cambridge University Press, New York.
- Özeri, Z. N. (1994). Okulöncesi Dönemde Ahlak Gelişimi ve Eğitimi (Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Beş Yaş Çocuğunun Adalet Gelişimine Etkisinin Araştırılması). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE.
- Piotrowski, C. (1997). "Rules of Everyday Family Life: The Development of Social Rules in Mother-Child and Sibling Relationships", *International Journal of Behavioral Development*, 21(3): 571-598.
- Seçer, Z., Sarı, H., Olcay, O. (2006). "Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16.

- Smetana, J. G. (1981). "Preschool Children's Conceptions of Moral and Social Rules", *Child Development*, 52: 1333-1336.
- Smetana, J. G. (1984). "Toddlers' Social Interactions Regarding Moral and Conventional Transgressions", *Child Development*, 55: 1767-1776.
- Smetana, J. G. (1985). "Preschool Children's Conceptions of Transgressions: Effects of Varying Moral and Conventional Domain-Related Attributes", *Developmental Psychology*, 21(1):18-29.
- Smetana, J. G., Braeges, J. L. (1990). "The Development of Toddlers' Moral and Conventional Judgments", *Merrill-Palmer Quarterly*, 36: 329-346.
- Smetana, J.G., Schlagman, N., Adams, P. W. (1993). "Preschool Children's Judgments about Hypothetical and Actual Transgressions", *Child Development*, 64: 202-214.
- Smetana, J. G. (1999). "The Role of Parents in Moral Development: A Social Domain Analysis", *Journal of Moral Education*, 28(3): 311-321.
- Smetana, J. G. (2006). *Social-Cognitive Domain Theory: Consistencies and Variations in Children's Moral and Social Judgments*. In M. Kilen & J.Smetana, (Eds.), *Handbook of Moral Development* (pp.119-153) Routledge.
- Siegal, M., Storey, R. M. (1985). "Day Care and Children's Conceptions of Moral and Social Rules", *Child Development*, 56: 1001-1008.
- Tisak, M. S., Turiel, E. (1984) "Children's Conceptions of Moral and Prudential Rules", *Child Development*, 55: 1030-1039.
- Tulviste, T., Koor, M. (2005). "Hands off the Car, It's Mine!" and "The Teacher Will Be Angry If We Don't Play Nicely": Gender-Related Preferences in the Use of Moral Rules and Social Conventions in Preschoolers' Dyadic Play" *Sex Roles: A Journal of Research*, 53: 57-66.
- Üstün, E. (1994.) *Çocuğun Yaşantısında Otorite Figürünün Önemi*. Okulöncesi Eğitimcileri İçin El Kitabı, (Editör: Şule Bilir), Ya- Pa Yayınları, İstanbul.
- Yau, J., Smetana, J. G. (2003). "Conceptions of Moral, Social-Conventional, and Personal Events Among Chinese Preschoolers in Hong Kong", *Child Development*, 74(3): 647-659.
- Washington, G. (1989). 10-12 Yaş Grubu Korunmaya Muhtaç Yuva Çocuklarında Denetim Odağı Algısı ve Kendine Saygı Duygusu. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE.
- Weston, D. R.,Turiel, E. (1980). "Act-Rule Relations: Children's Concepts of Social Rules", *Developmental Psychology*, 16 (5):417-424.
- Windmiller, M. (1995). *Ahlak Gelişimi ve Ahlaki Davranış*. Ergenliği Anlamak, (Çeviren: Demet Öngen) 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.